

הורות לילדים מחוננים

מפגש הורים
תשע"ד

המרכז הדו מחוזי למחוננים,
מכללת אורנים

נושאי המפגש

מרבית האנשים מפרשים את המושג "מחוננות",
כמבטא רמת אינטליגנציה גבוהה ביותר, כפי
שנקבעת באמצעות מבחני משכל.

למעשה, מדובר במושג רחב הרבה יותר, הנוגע
למערך קוגניטיבי ורגשי אחד, הכולל היבטים
התפתחותיים ייחודיים כמו גם היבטים משפחתיים
וחברתיים.

מאפיינים ייחודיים

- ילדים מחוננים שונים זה מזה בתכונות אופי ובטמפרמנט, ביכולת להעז, בנטיות ההחצנה וההפנמה ועוד.
- עם זאת, יש מכנה משותף במאפיינים שונים, כפי שנמצא במחקרים רבים.

מאפייני חשיבה

- ❖ התפתחות שפתית מהירה
- ❖ שימוש באוצר מילים גבוה ונרחב
- ❖ יכולת ביטוי ברורה וממוקדת
- ❖ שאלת שאלות "חכמות" כולל הבעת דעה אישית ומסקנות
- ❖ לימוד אוטו-דידאקטי
- ❖ התקדמות אקדמית והצורך למצוא מענים אינטלקטואליים

מאפייני חשיבה

❖ פתיחות ורגישות לנושאים מורכבים הדורשים פתרון בעיות,

❖ תהליכי חשיבה גמישים, מקוריים ועמוקים

❖ חשיבה עצמאית

❖ דימיון עשיר

❖ יכולת מעולה לשלב מידע

❖ מהירות חשיבה

מאפייני חשיבה

- ❖ יכולת ייחודית של זיכרון
- ❖ התמודדות עם אתגרים חשבוניים גבוהים
- ❖ רכישת ידע כללי מעמיק בתחומי תוכן ייחודיים
- ❖ רמת אינטנסיביות גבוהה

הסתגלות רגשית וחברתית

- הספרות העוסקת בהסתגלותם הרגשית והחברתית של מחוננים מעלה שתי גישות שונות:

מחוננים הם בעלי הסתגלות ממוצעת או טובה יותר מהממוצע

מחוננים פגיעים יותר לבעיות בהתפתחותם הרגשית והחברתית

מאפיינים רגשיים

- התפתחות א-סינכרונית

- דימוי עצמי

הדימוי העצמי הלימודי של המחוננים מושפע מ:

מגדר

תקופת גיל

מסגרת טיפוח

מאפיינים רגשיים

מודל השוואתי אחר, שתואם את התהליכים של פיתוח תפיסה עצמית אצל מחוננים ועשוי גם הוא להשפיע, הוא מודל ייחוס פנימי/חיצוני.

מאפיינים רגשיים

מחוננים תופסים עצמם כבעלי אינטליגנציה רגשית
נמוכה יותר מלא מחוננים אף על פי שבפועל,
מחקרים מראים כי האינטליגנציה הרגשית שלהם
גבוהה יותר באופן מובהק.

מאפיינים רגשיים

גורמי אישיות

הגורם המרכזי שנחשב בעל הקשר החזק והעקבי ביותר עם אינטליגנציה הינו גורם הפתיחות לחוויה. גורם זה כולל בתוכו : דמיון עשיר, רגישות אסתטית, הקשבה לרגשות פנימיים, העדפות מגוונות וסקרנות אינטלקטואלית.

מאפיינים רגשיים

ביקורת עצמית מוגזמת

פרפקציוניזם והימנעות

חרדה

מאפיינים רגשיים

הכרה ב"עצמי"

פיצול מסוכן בין ה"טוב" שבילד, הוא החלק המוערך והזוכה להתפעלות, ל"רע" שבו, הוא החלק המהווה סכנה להגדרת המחוונות.

מאפיינים סביבתיים

יחסים עם בני הגיל

התבודדות וחשיפה עצמית נמוכה

תהליך התיוג

תפיסת התיוג כמחונן קשורה קשר הדוק לתחושת השוני מהסביבה המאפיינת.

מאפיינים סביבתיים

תחושת שוני מהסביבה וקושי בהגדרת קבוצת שווים

מחוננים ממותגים יותר יותר בשל ההישגים שלהם, מאשר בשל העצמי שלהם (מי שהם במובן הרחב יותר).

ההצלחה, או "החובה להצליח", היא קשה עבורם, במיוחד בגיל ההתבגרות.

מאפיינים סביבתיים

ציפיות הוריות גבוהות

אחד הקשיים הבולטים והמשפיעים ביותר על התפתחותו של הילד המחונן הינו ציפיות גבוהות ואף מוגזמות, של ההורים בפרט והמשפחה בכלל, המופנות כלפי הילד.

סיכום ביניים

מענה נכון והולם לצרכי הילד המחונן, ברמה הקוגניטיבית כמו ברמה הפסיכולוגית, הינו בעל ערך רב משמעות למחונן עצמו כמו גם לחברה כולה.

גיבוש זהות אישית שהינה קוהרנטית ועצמאית הינו הבסיס לאפקטיביות ומימוש היכולות, ולא פחות חשוב, לרווחה הנפשית של המחונן הבוגר.

האתגר ההורי

כל ילד, על מתנותיו הספציפיות, רצוי שיגדל בסביבה שתזמן לו גירוויים מתאימים, על מנת להביא את יכולותיו לידי ביטוי ולמימוש הפוטנציאל שלו, גם בתחום הרגשי וגם השכלי.

רצוי שילד יגדל בסביבה שתיתן לו הכרה ליכולותיו.

האתגר ההורי

- להורים לילדים שנולדו עם יכולות גבוהות מאוד, בכל תחום שהוא יש אתגר בתפקיד ההורי. מצד אחד אומנם זו הנאה וזכות גדולה להיות שותפים להתפתחות של הילד, מצד אחר, ילד כזה מזמן התמודדויות שונות. למשל:
 - קשה לעיתים להכיל את הפער שבתוך אותו הילד.
 - יש הורים שעניין המחוננות מוכר להם מילדותם שלהם.
 - יש הורים שמרגישים את הפער ביכולות בינם לבין ילדם.

האתגר ההורי

אחאות

- ישנה השפעה ניכרת של ההורים על מערכת היחסים בין האחים.
- הילד המחונן, למרות היותו חכם, הוא עדיין ילד. יש להניח שהוא זקוק לגבולות ולהדרכת הורים כמו ילדים אחרים.
- אין ליפול בפח של השוואה בין ילדים.
- אין לצפות מהילדים שאינם מחוננים להשיג הישגים שמעבר לכישוריהם. להיפך – אין להמעיט מערך הילדים הלא מחוננים.

האתגר ההורי

- אין ליצור שיוויון מלאכותי אלא לנסות להעניק לכל ילד לפי צרכיו. הצרכים עשויים להשתנות מזמן לזמן.
- לילד המחונן צרכים מיוחדים אך לא "זכויות יתר".
- יש להעצים יכולות לא אינטלקטואליות של אחים ולתת להן מקום משמעותי (יכולת ספורטיבית, חברתית, יצירתיות, יכולת מוזיקלית וכו).
- לבדוק שוב ושוב אם חלוקת המשאבים בין הילדים מתוכננת ונשלטת.

האתגר ההורי

- לזכור שלצד יכולות מאוד גבוהות, יש לילד גם חולשות, תחומים שאינו מפגין כישורים יוצאי דופן או אפילו כישורים נמוכים.
- לעזור לילד להכיר בכל החלקים שלו.

האתגר ההורי

ציפיות גבוהות של הסביבה, ההורים כחלק ממנה, עלולים להוות גורם מלחיץ שמונע מהילדים המחוננים להביא את היכולות הגבוהות שלהם לידי ביטוי ולתעל את האנרגיות בצורה מיטיבה וממוקדת. הילדים זקוקים להביא את מי שהם לידי ביטוי על מנת למצוא משמעות בחיים.

האתגר ההורי

- לסייע לילד במימוש הפוטנציאל מזווית של פיתוח היכולות שעומדות בבסיס ההצלחה בחיים.
- דוגמא אישית במצבים של חוסר הצלחה.
- הערכה של מאמץ.
- עזרה בזיהוי תחומי העניין של הילד.
- עידוד עצמאות ובחירה (בלמידה ובסינגור עצמי)

לסיום

- המחקרים האמפיריים האחרונים מראים שאין הבדלים משמעותיים בין מחוננים ושאינם מחוננים בהיבטים של בריאות הנפש.
- מחקרים אלה תומכים בטענה כי מחוננים מפגינים תכונות פסיכולוגיות הדומות לעמיתיהם הלא מחוננים (ואולי אף טובות יותר).
- בעוד שישנם מספר גורמים שעלולים להעמיד ילדים מחוננים בפני סיכון להתפתחות רגשית לא תקינה ישנם מספר גורמים מגנים.
- מכאן נגזרת עוד יותר חשיבות ההורים כדמויות מפתח וכבעלי השפעה גדולה על הצלחת הילד המחונן.

לסיום

**להורים ישנה השפעה גדולה על מידת ההצלחה של הילד
המחונן.**

**ילדים לומדים כיצד לתקשר עם הסביבה וכיצד להגיב
למצבים שונים באמצעות הקשר שלהם עם הוריהם**

תודה על ההקשבה!